

Ks. Bogdan ZBROJA

BUDOWAĆ SIEBIE I WSPÓLNOTĘ Znaczenie wiary w Liście św. Judy

Budowanie (gr. epoikodomeō), o którym mówi autor Listu św. Judy, zasadniczo rozumiane jest jako budowanie na (gr. ep-) czymś już istniejącym (gr. oikos) – jak dobudowywanie nowego piętra do gmachu, który został postawiony dużo wcześniej. To piękna analogia do wiary, którą każde pokolenie musi do-budowywać, aby wznosić coraz wyżej budowlę Kościoła. Powstające w ten sposób kolejne „piętra” doskonale harmonizują z dokonaniem poprzednich pokoleń.

Początki wiary w Piśmie Świętym sięgają patriarchy Abrahama. Rozwijała się ona przez szereg pokoleń, aż w Nowym Testamencie została skoncentrowana na osobie Bożego Syna, który stanowi wypełnienie zapowiedzi starotestamentowych. Mistrzem w głoszeniu chrześcijańskiej wiary na kartach Nowego Testamentu jest św. Paweł, którego teologia zapewnia bardzo solidny fundament dla autentycznej doktryny¹. Właściwie w każdej księdze Biblii znajdują się odniesienia do wiary człowieka lub jej braku.

W niniejszym artykule skupimy się na Liście św. Judy, krótkim tekście niemal w całości poświęconym kwestii wiary i jej obrony². Zajmiemy się zagadnieniem wiary, która raz przekazana, stale niszczona jest przez jej wrogów, i którą należy wiernie przekazywać kolejnym pokoleniom³. W naszych analizach posłużymy się tekstem krytycznym wydania grecko-polskiego⁴ oraz szczegółowymi opracowaniami.

List św. Judy ma cechy klasycznego listu hellenistycznego. Składa się ze wstępu (por. Jud 1-2), korpusu właściwego (por. Jud 3-23) i zakończenia

¹ Zob. B. Zbroja, „Sound Doctrine” as the Basis for Christian Unity in the Epistles, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 70(2017) nr 3, s. 205-221.

² Por. F. Mickiewicz, *List świętego Judy. Drugi List świętego Piotra*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2018, s. 31.

³ W niniejszym artykule zasadniczo pominięte zostaną kwestie krytyki tekstu oraz jego redakcji, autorstwa, adresatów i datacji powstania. Na ten temat por. K. Romanuk, A. Jankowski, L. Stachowiak, *Komentarz praktyczny do Nowego Testamentu*, t. 2, Pallottinum–Wydawnictwo Benedyktynów Tyniec, Poznań–Kraków 1999, s. 587.

⁴ Zob. *Nowy Testament grecki i polski. Novum Testamentum Graece et Polonicae*, red. E. Nestle, E. Nestle, B. Aland, K. Aland (tekst grecki), R. Mazur, R. Bogacz (tekst polski), Pallottinum, Poznań 2017. Cytowane w artykule fragmenty Pisma Świętego pochodzą z piątego wydania Biblii Tysiąclecia.

(por. Jud 24-25)⁵. Trzon pouczenia stanowi zasadniczo homilia o cechach midraszowych⁶, której problematyka koncentruje się wokół wiary „raz tylko przekazanej świętym” (Jud 3)⁷. Richard John Bauckham wyróżnia w korpusie listu szereg punktów: zachętę i jej tło (wersy 3-4), trzy typy Starego Testamentu (wersy 5-10), kolejne trzy typy Starego Testamentu (wersy 11-13), prorocstwo Enocha (wersy 14-15), prorocstwo Apostołów (wersy 17-19) i zachętę końcową (wersy 20-23)⁸. Trzeba zaznaczyć, że dysponujemy niewielkim zasobem literatury na temat Listu św. Judy, ponadto dotyczy ona zasadniczo całości tekstu – większość badaczy nie podejmuje refleksji nad szczegółowym zagadnieniem obrony wiary, chociaż właśnie ono stanowi główną oś narracji listu. W prowadzonych przez nas analizach zastosowana została metoda historyczno-krytyczna⁹, która pozwala lepiej zgłębić myśl autora natchnionego¹⁰. Korzystaliśmy z krytyki tekstu przedstawionej w wydaniu Nestle-Aland greckiego Nowego Testamentu¹¹. Niniejszy artykuł składać się będzie z trzech części, których układ jest odzwierciedleniem zamierzonego przez hagiografa wewnętrznego podziału Listu św. Judy. Tytuły tych części zawierają słowa „wiara” (gr. *pistis* – Jud 3; 20) oraz „wierzyć” (gr. *pisteuo* – Jud 5). W zakończeniu artykułu sformułowane zostaną wnioski teologiczne.

WIARA, O KTÓRĄ NALEŻY WALCZYĆ

W wersecie trzecim, stanowiącym początek korpusu Listu św. Judy, czytamy, że wiara została przekazana świętym jednorazowo (gr. *tē hapax paradotheisē tois*

⁵ Por. D. S z o j d a, *Listy katolickie*, w: *Wstęp do Pisma Świętego*, t. 3, *Wstęp do Nowego Testamentu*, red. R. Rubinkiewicz, Pallottinum, Poznań 1996, s. 440; E. S z y m a n e k, *Wykład Pisma Świętego Nowego Testamentu*, Pallottinum, Poznań 1990, s. 470n.

⁶ Midrasz to znany z literatury rabinicznej rodzaj interpretacji Biblii, polegający na badaniu sensu poszczególnych słów, formy i stylu, na objaśnianiu każdego wiersza komentowanego tekstu po kolei, w myśl założenia, że święty tekst ma niewyczerpalny zasób znaczeń, które mogą stanowić pouczenie w każdej kwestii i w każdej sytuacji (zob. G.L. M a t t i n g l y, hasło „Midrasz”, tłum. T. Mieszkowski, w: *Encyklopedia biblijna*, red. P.J. Achtemeier, tłum. G. Berny i in., Oficyna Wydawnicza Vocatio, Warszawa, 1999, s. 756n).

⁷ Por. P. R e y m o n d, *List św. Judy*, w: *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, red. W.R. Farmer, S. McEvenue, A.J. Levoratti, D.L. Dungan, red. wyd. pol. W. Chrostowski, T. Mieszkowski, P. Pachciarek, Verbinum, Warszawa 2000, s. 1663.

⁸ Por. R.J. B a u c k h a m, *Jude, 2 Peter*, Word Books, Dallas 1983, s. 5n.

⁹ Jest to jedno z podstawowych narzędzi badawczych biblisty, pozwalające na skuteczne wydobywanie istotnych treści z analizowanego tekstu (por. Papieska Komisja Biblijna, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, <https://biblia.wiara.pl/doc/423151.interpretacja-pisma-swietego-w-kościele>).

¹⁰ Ponieważ „Ethos” nie jest czasopismem ściśle biblistycznym, w niniejszym artykule rezygnujemy z przeprowadzenia delimitacji tekstu Listu św. Judy oraz z prezentacji jego inwentarza słownego oraz figur stylistycznych.

¹¹ Por. *Nowy Testament grecki i polski*, s. 735-739.

hagiois pistei) i że należy o nią – lub też za nią – walczyć (gr. epagōnidzomai). Autor listu bardzo stanowczo „zachęca” (gr. parakaleō) do walki o to, aby przekaz wiary nie został w żaden sposób zmieniony i aby nie została ona odrzucona przez wierzących.

AUTENTYCZNA WIARA

Hagiograf wprowadza odbiorcę tekstu w bardzo ważne zagadnienie, jakim jest przekaz autentycznej wiary, który został dokonany jednorazowo (gr. hapax – por. Hbr 1,1-2), nie zaś wielokrotnie. Przekaz ten odbywa się jednak w sposób nieprzerwany, ciągły – wskazuje na to użycie w tekście imiesłowowej formy terminu „paradotheisē”. Autentyczna, zbawiająca człowieka wiara jest więc jedna i jako taka została przekazana (gr. paradotheisē) ludziom świętym (gr. tois hagiois). Tekst natchniony wyklucza zatem wszelką inną wiarę, która mogłaby stanowić alternatywę dla jedynej drogi zbawienia człowieka, a także wielokrotne objawienie tej samej autentycznej wiary. Jest bowiem, w myśl słów Listu św. Judy, tylko jedno objawienie Boga i jedna wiara człowieka w owo jednorazowo przekazywane objawienie.

W epoce Judy przekaz wiary nie był jeszcze sprecyzowany w formie dogmatów czy orzeczeń soborowych. Hagiograf przekonuje, że autentyczna wiara nie opiera się na zbiorze prawd wymyślonych przez człowieka, nie sprowadza się też do postawy ludzi wierzących. Źródłem autentycznej wiary jest nauczanie Jezusa Chrystusa, który jako pierwszy głosił Dobrą Nowinę o Bogu, oraz On sam jako Wcielone Słowo, które Ojciec wypowiedział do ludzi jeden raz¹². Bóg nie wypowiadał bowiem swego Słowa wiele razy (por. Hbr 9,26), ale uczynił to jeden jedyny raz, posyłając swego Syna na ziemię, aby dokonał zbawienia każdego człowieka. Autentyczna wiara została zatem przekazana tylko raz, i to ludziom świętym, czyli takim, którzy Słowo Wcielone prawidłowo przyjęli (por. J 1,12).

STRATEGIA WALKI O AUTENTYCZNĄ WIARĘ

Autor Listu św. Judy nakazuje (gr. parakaleō) walczyć (gr. epagōnidzomai) o tę jeden raz przekazaną świętym wiarę. Słowo „epagōnidzomai” oznacza przede wszystkim walkę u boku kogoś znaczącego i mocnego, toczoną o coś bardzo ważnego¹³. Wydaje się oczywiste, że wierzący, zachęceni przez Judę do

¹² Por. Mickiewicz, dz. cyt., s. 59.

¹³ Zob. R. Popowski, hasło „Epagōnidzomai”, w: tenże, *Wielki słownik grecko – polski Nowego Testamentu. Wydanie z pełną lokalizacją haseł, kluczem polsko – greckim oraz indeksem form czasownikowych*, Vocatio, Warszawa 1994, s. 210.

walki, stają właśnie u jego boku. W sensie głębszym jednak stają przy Tym, który na początku ową wiarę przekazał – przy Jezusie.

Przechodząc do korpusu swoich wywodów, autor stwierdza, że pomiędzy adresatów¹⁴ listu wkradli się (gr. *pareisedysan*) jacyś (gr. *tines*) – a więc bliżej nieokreśleni – ludzie, którzy od dawna „spisani są” (Jud 3) na osądzenie (gr. *krima*). Dodaje, że są to bezbożni, którzy łaskę Boga „zamieniają na rozpustę” (Jud 3) i wypierają się jedynego władcy i pana – Jezusa Chrystusa (por. Jud 4). Tekst zawiera więc groźbę – zapowiedź sprawiedliwego sądu nad owymi bezbożnikami (gr. *asebēs*), którzy są wyuzdani (gr. *aselgeian*) i odrzucają (gr. *arnoumenoi*) Jezusa jako Pana i Władcę.

Hagiograf przestrzega przed zgubnymi skutkami działalności wrogów prawdziwej wiary. Tekst wskazuje jednak na naiwność adresatów listu, którzy pozwolili wkraść się do swojej wspólnoty nauczycielom fałszu. Jeśli weszli oni niepostrzeżenie do wspólnoty wierzących, to Kościół zachował się w sposób bardzo nieprawidłowy, nie czuwając w pełni nad czystością Ewangelii. Jeśli zaś Kościół świadomie przyzwolił na obecność ludzi głoszących błędną doktrynę w grupie wierzących, to postąpił jeszcze gorzej, dopuścił bowiem do współistnienia prawdy i fałszu wśród swoich wiernych. Kościół wszak winien być stróżem prawdy. Jego bardzo ważnym zadaniem jest dopilnowanie, by głosiciele błędnych nauk nie zajmowali się edukacją i formacją wiernych.

Początek Listu św. Judy zawiera podwójne pouczenie. Pierwsza myśl dotyczy wiary, która została przekazana jednorazowo – tak jak Bóg tylko raz wypowiedział swe Słowo, a Słowo raz jeden przyjęło ludzką naturę i obwieściło prawdziwą wiarę w siebie i w całą Trójcę Świętą. Hagiograf wskazuje, że owa autentyczna wiara została przekazana ludziom świętym na samym początku, i domaga się od adresatów listu szlachetności, czyli właściwej postawy moralnej, oraz podążania za Bogiem i Jego Słowem, nie zaś za fałszywymi nauczycielami. Druga ważna myśl wyrażona w początkowej sekcji listu związana jest z wejściem do wspólnoty pewnych ludzi, którzy nie postępują zgodnie ze zdrową nauką, ale oddali się duchowi bezbożności, odrzucili zasady moralne oraz zanegowali prawdę, że Jezus ma władzę nad światem. Stwierdzając fakt owego „wymieszania” dobrych i złych nauczycieli, hagiograf niejako między wierszami napomina adresatów listu, że nie zachowali ostrożności i pozwolili wejść w swe szeregi siewcom fałszywej doktryny. Jest to tym bardziej naganne, że owi bezbożnicy są nie tylko „szeregowymi” członkami wspólnoty, ale nauczycielami – a więc przełożonymi i formatorami. Okolicznością łagodzącą

¹⁴ Zdaniem Damiana Szojdy może tu chodzić o wspólnotę judeochrześcijańską w diasporze – w Syrii, Azji Mniejszej czy Mezopotamii (por. S z o j d a, dz. cyt., s. 441). Edward Szymanek twierdzi zaś, że byli to raczej ludzie Kościoła, którzy pochodzili z pogaństwa, gdyż w innym przypadku nie zeszliby tak łatwo na drogę niemoralnego życia (por. S z y m a n e k, dz. cyt., s. 470).

pozostaje natomiast fakt, że ludzie ci nie pochodzą spośród adresatów listu, ale przybyli „z zewnątrz”. To bardzo interesująca myśl – tekst natchniony potwierdza, że z serca i duszy Kościoła nie może wypłynąć żadna fałszywa nauka, gdyż stróżem doktryny jest sam Duch Święty.

ZAGROŻENIA WOBEC AUTENTYCZNEJ WIARY

O autentyczną wiarę, raz tylko przekazaną świętym, należy walczyć roztropnie. W kolejnych wersach Listu św. Judy mowa jest o najbardziej niebezpiecznych zagrożeniach wobec owej wiary. Autor tekstu wskazuje przede wszystkim na zdeprawowanych nauczycieli, których postępowanie jest sprzeczne ze zdrowymi zasadami moralności chrześcijańskiej, oraz na ich fałszywą naukę – nie głoszą oni nauki przekazanej raz jeden świętym, ale inną, wymyśloną wskutek ludzkiej przewrotności. Hagiograf przytacza liczne przykłady z dziejów poprzednich pokoleń, świadczące o tym, że Bóg karze wszystkich ludzi, którzy ulegają swoim żądom i kierują się fałszem, nie zaś posłuszeństwem Jego Słowu.

ZDEPRADOWANI NAUCZYCIELE

W wersji piątym Listu św. Judy autor rozpoczyna wyliczanie grup osób w historii zbawienia, które nie podobały się Bogu. Jako pierwszych wymienia Izraelitów, którzy nie uwierzyli (gr. *mē pisteusantas*) słowu JHWH. Zostali oni wytraceni (gr. *apōlesen*), choć wcześniej Bóg ich uwolnił (gr. *sōsas*) z niewoli egipskiej. To bardzo charakterystyczne zestawienie dzieła zbawienia i dzieła potępienia, które są odpowiedzią Boga na właściwą lub niepoprawną postawę ludzi wobec nakazu posłuszeństwa wierze¹⁵. Nawet ci, których JHWH wyzwolił z niewoli egipskiej, okazali się niegodni wejścia do Ziemi Obiecanej, gdyż nie uwierzyli Bogu i nie byli posłuszni Jego Słowu. Można to przesłanie odnieść do współczesnych chrześcijan, którzy odkupieni zostali przez dzieło zbawcze Jezusa. Jeśli Bóg nie darował winy niewierzącym Izraelitom¹⁶, to również nie będzie pobłażał chrześcijanom, jeśli autentycznie nie uwierzą i nie będą wypełniać poleceń ewangelicznych. Z tego też powodu autor natchniony pisze swój stanowczy list o autentycznej wierze i jej znaczeniu we wspólnocie Kościoła.

¹⁵ Por. *Komentarz praktyczny do Nowego Testamentu*, t. 2, s. 589.

¹⁶ Por. B a u c k h a m, dz. cyt., s. 42n.

Drugą grupą osób wymienionych w Liście św. Judy są aniołowie, którzy nie ustrzegli (gr. *mē tērēasantas*) swej godności, czyli stanu pierwotnego (gr. *archē*). Spętani wiecznymi więzami, pogrążeni w ciemnościach, oczekują oni na nieubłagany osąd (por. Jud 6). Do nich autor przyrównuje grzesznych mieszkańców Sodomy i Gomory oraz okolicznych miast (por. Jud 7), którzy oddali się rozpuszcieniu i pożądlivosti (gr. *ekporneusasai kai apelthousai*), pożądali „cudzego ciała” (gr. *sarkos heteras* – Jud 7), spotkała więc ich za to przykładowa kara wiecznego ognia¹⁷. Na zakończenie prezentacji owych negatywnych exemplów w pierwszej sekcji argumentacyjnej listu hagiograf przywołuje apokryf¹⁸, w którym archanioł Michał spiera się z diabłem o ciało Mojżesza (por. Jud 9). W zachowanym tekście Testamentu Mojżesza nie ma wzmianki o owym sporze, prawdopodobnie więc fragment ten zaginął w kolejnych redakcjach i przekładach¹⁹. Autor Listu św. Judy przeciwstawia wzorową postawę archanioła nagannemu zachowaniu owych fałszywych nauczycieli²⁰. Pokora Michała i jego argumentacja w sporze z szatanem powinny stanowić wzorzec dla ludzi Kościoła w ich zmaganiach z wrogami Bożych zamiarów. Archanioł Michał nie potępił diabła, oskarżając go o bluźnierstwo, lecz skarcenie go pozostawił Bogu, mówiąc: „Pan niech cię ukarze” (gr. *epitimēsai soi kyrios* – Jud 9)²¹.

W ósmym wersecie listu hagiograf określa nauczycieli fałszu mianem „proroków ze snu” (gr. *enupniadzomenoi*) i zarzuca im, że plugawią swoją cielesność oraz bluźnią Chwale. Termin „*enupniadzomenoi*” tłumaczony jest przede wszystkim za pomocą rzeczownika „*sen*” lub czasownika „*śnić*”²², obecnie jednak można by bardziej trafnie oddać sens tego fragmentu tekstu, mówiąc o „*zahipnotyzowaniu*” fałszem lub nawet – mocniej – „*omamieniu*” wytworami fantazji, bądź własnej, bądź innego człowieka. Uleganie urojeniom czy wizjom wyobraźni prowadzi do degradacji moralnego wymiaru człowieka oraz rodzi sprzeciw wobec prawdy Bożej. Człowiek, który uwierzy w swoje lub cudze fantazje, nie będzie poszukiwał Bożej prawdy ani nie podporządkuje się wymogom zdrowej teologii i zasadom zdrowej moralności.

Na kolejne błędy ludzi głoszących fałszywą naukę wskazuje autor w dziesiątym wersecie Listu św. Judy. Stwierdza, że bluźnią (gr. *blasfēmousin*) oni przeciwko temu, czego nie znają (gr. *ouk oidasin*), czyli okazują się ignoran-

¹⁷ Por. S z o j d a, dz. cyt., s. 443.

¹⁸ Zob. M. P a r c h e m, *Testament Mojżesza. Wprowadzenie oraz przekład z objaśnieniami*, „Collectanea Theologica” 76(2006) nr 2, s. 79-103.

¹⁹ Por. M i c k i e w i c z, dz. cyt., s. 97.

²⁰ Por. A. C h e s t e r, R.P. M a r t i n, *The Theology of the Letters of James, Peter, and Jude*, Cambridge University Press, New York, 1994, s. 68n.

²¹ Zwrot ten występuje również w proroctwie Zachariasza (por. Za 3,1). Anioł Pański kieruje te słowa do szatana, gdy zabrania mu atakować arcykapłana Jozuego.

²² Por. P o p o w s k i, hasło „*Enupniadzomai*”, w: tenże, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, s. 203.

tami w sprawach, co do których wypowiadają się bluźnierczo. Co więcej, ich poznanie – hagiograf posługuje się tu terminem „epistantai” (rozumienie) – zredukowane jest do wymiaru biologicznego, nie czynią oni bowiem użytku z właściwego człowiekowi intelektu, lecz „postrzegają jak bezrozumne zwierzęta” (gr. *fysikos hos ta aloga dzōa* – Jud 10). Nie posiadli należytej wiedzy, a przy jej braku dopuszczają się bluźnierstwa. Nie wykorzystują swoich zdolności poznawczych, lecz niczym zwierzęta kierują się instynktem.

W świetle powyższych rozważań fałszywi nauczyciele jawią się jako ludzie, którzy nie posiadają autentycznej wiary, chociaż Pan uwolnił ich z niewoli grzechu (tak jak wywiódł Izraelitów z Egiptu). Nie ustrzegli oni swej pierwotnej godności (podobnie jak zbuntowani aniołowie), ale oddali się rozwiązłości moralnej. Wykazują zatem brak dwóch cech, które stanowią konstytutywne elementy postępowania ludzi Kościoła: czystości wiary i prawości obyczajów. Pozwalają sobie na całkowitą swobodę wypowiedzi – nie głoszą prawd Bożych, lecz mają innych wymyśloną przez siebie naukę. Ich postępowanie stanowi przykład ograniczania ludzkiego sposobu poznawania świata do wymiaru biologicznego oraz deprecjonowania ludzkiej psychiki, logiki i ducha.

FAŁSZYWA NAUKA

W wersecie jedenastym hagiograf, charakteryzując złe postępowanie „bezbożnych” (Jud 4), przywołuje przykłady znane z Pięcioksięgu Mojżesza. Píše, że poszli (gr. *eporeuthēsan*) oni drogą bratobójcy Kaina, „za zapłatę się oddali” (Jud 11) oszustwu (gr. *planē*) Balaama, i zginęli w buncie (gr. *antilogia*) Koracha. Tekst Listu św. Judy zawiera zatem nie tylko odniesienia do apokryfów (jak w przypadku nawiązania do sporu archanioła Michała z szatanem o ciało Mojżesza); przytaczane są w nim również przykłady negatywnych postaw szczegółowo opisanych w Prawie Mojżeszowym. Ludzie głoszący błędną naukę „uśmiercają” duchowo swoich braci, na co wskazuje porównanie do czynu Kaina, i zwodzą ich niczym fałszywy prorok Balaam. Nawiązanie do buntu Koracha służy zobrazowaniu sprzeciwiania się prawowitej władzy. Te trzy przykłady wyraziście ukazują styl życia ludzi, którzy nie słuchają Bożego przekazu, lecz tworzą własne koncepcje i doktryny, próbując zwieść słabo utwierdzonych w wierze członków wspólnoty²³.

Charakterystyka fałszywych nauczycieli znajduje dopełnienie w następnym fragmencie tekstu. W wersecie dwunastym czytamy, że są oni zakałami

²³ Por. M. Hunt, *The Letter of Saint Jude*, https://www.agapebiblestudy.com/Jude/The_Letter_of_Saint_Jude.htm.

(gr. spilades) podczas wspólnych agap, ponieważ bez lęku oddają się rozpuszcieniu i karmią tylko samych siebie (gr. heautous poimanontes). Hagiograf porównuje ich do unoszonych powiewami wiatrów obłoków bez wody (a więc takich, które nie przynoszą życiodajnego deszczu) oraz do drzew jesiennych: bezowocnych (gr. akarpa), dwakroć uschłych (gr. dis apothanonta) i wykorzenionych (gr. ekridzōthenta)²⁴. Werset trzynasty zawiera też porównania do morskich fal, które wypływają swoje plugastwo, i do zabłąkanych gwiazd, dla których „nieprzeniknione ciemności na wieki przeznaczone” (Jud 13)²⁵. Charakterystyka ta jest niezwykle barwna. Autor listu nazywa bezbożnych nauczycieli „zakalami”, ponieważ nie mając na względzie świętości i nieskazitelności – ani własnej, ani bliżnich – brukają oni wszystkich, którzy się z nimi zetkną. „Samych siebie pasą” (Jud 12) – nie mają zatem wewnętrznej postawy pasterza, lecz postępują niczym żądny zysku najemnik (por. J 10,11-13). Bogactwo wykorzystanych przez hagiografa porównań pozwala przybliżyć, a zarazem precyzyjnie przedstawić wizerunek ludzi, którzy weszli do wspólnoty Kościoła, wnosząc do niej śmiercionośny, nie zaś życiodajny wkład.

W kolejnym fragmencie główny wątek listu ponownie zostaje przerywany. Tak jak w wersecie dziewiątym autor nawiązał do sporu archanioła Michała z diabłem o ciało Mojżesza, tak w wersecie czternastym odwołuje się do przykładu z Księgi Henocha – siódmego patriarchy po Adamie²⁶ – i przytacza ukazaną w tym apokryfie wizję przybycia Pana z miriadami Jego świętych w celu dokonania powszechnego sądu. Wszyscy dopuszczający się bezbożności (gr. asebeia) zostaną ukarani za ich czyny oraz za wszelkie „twarde słowa” (Jud 15), które wypowiadali przeciwko Bogu. Skoro kierują oni „harde mowy” ku Bogu, będą także głosić oszczerstwa przeciwko ludziom w Niego wierzącym.

Owi bezbożni (gr. asebeis) stale narzekają (gr. goggystai)²⁷ i zawsze są niezadowoleni ze swego życia, mimo że „postępują według swoich żądz” (Jud 16)²⁸. Mówią rzeczy wzniosłe, aby przypodobać się ludziom, i są przyczyną podziałów we wspólnocie. Ulegają zmysłowości, „są cielesni” (Jud 19) i nie mają w sobie Bożego Ducha²⁹. W omówionym fragmencie Listu św. Judy warto zwrócić uwagę na stwierdzenie, że ludzie bezbożni, którzy w swoim postępowaniu kierują się zachciankami i ulegają żądzom, są nieustannie nieza-

²⁴ Dosłownie: „wyrwanych z korzeniami” (por. P o p o w s k i, hasło „Ekridzoō”, w: tenże, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, s. 186).

²⁵ Por. S z o j d a, dz. cyt., s. 443.

²⁶ Por. T.L. W i l d e r, J.D. C h a r l e s, K. E a s l e y, *Faithful to the End: An Introduction to Hebrews through Revelation*, B&H Academic, Nashville 2007, s. 238n.

²⁷ Zob. B. Z b r o j a, *Biblijne „szemranie”*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 58(2005) nr 1, s. 29-42.

²⁸ Por. R o m a n i u k, J a n k o w s k i, S t a c h o w i a k, dz. cyt., s. 591.

²⁹ Por. C h e s t e r, M a r t i n, dz. cyt., s. 70.

dowoleni – wszak można by się spodziewać, że będą szczęśliwi, zaspokajając swoje pragnienia.

Poprzez użycie słowa „bezbożność” (gr. asebeia) autor listu szczególnie piętnuje błędną doktrynę przekazywaną przez fałszywych nauczycieli. „Hipnotyzują” oni bowiem wierzących treściami odnoszącymi się tylko do rzeczywistości ziemskiej. Nie są „dobrymi pasterzami”, lecz „pasą samych siebie”; nie działają na rzecz Kościoła, ich wysiłki są zatem bezowocne. Dlatego nie znajdują zadowolenia w życiu, chociaż bez ograniczeń zaspokajają swoje żądze. Ostatecznie zostaną osądzeni i ukarani za swoje czyny i za szemranie przeciwko Bogu. Nieprzypadkowo hagiograf nawiązuje do patriarchy Henocha, który – jak czytamy w Księdze Rodzaju – żył w przyjaźni z Panem, „a następnie znikł, bo zabrał go Bóg” (Rdz 5,24).

BUDOWANIE ŻYCIA KOŚCIOŁA NA PRAWDZIWEJ WIERZE

Prezentując listę złych postępków ludzi, którzy odrzucili autentyczną wiarę, szerzą herezje i demoralizują członków wspólnoty, hagiograf pragnie pouczyć adresatów tekstu, że winni oni budować swoje życie na prawdziwej wierze, tej, która, została przekazana tylko jeden raz.

BUDOWANIE SIEBIE

Budowanie (gr. epoikodomeō), o którym mówi autor Listu św. Judy, zasadniczo rozumiane jest jako budowanie na (gr. ep-) czymś już istniejącym (gr. oikos) – jak dobudowywanie nowego piętra do gmachu, który został postawiony dużo wcześniej. To piękna analogia do wiary, którą każde pokolenie musi do-budowywać, aby wznosić coraz wyżej budowlę Kościoła. Powstające w ten sposób kolejne „piętra” doskonale harmonizują z dokonaniem poprzednich pokoleń. Budowanie Kościoła we wspólnej wierze zapoczątkowane zostało przez Jezusa i Jego apostołów, w liście przywoływane są jednak postaci sprzed czasów ewangelicznych.

Owo dzieło do-budowywania zawsze należy rozpoczynać od siebie (gr. heautous)³⁰, a nie od innych członków wspólnoty. Budowanie Kościoła poprzez formowanie najpierw samego siebie wyraźnie nakazuje hagiograf w wersji dwudziestym. Ma się ono realizować na fundamencie najświętszej wiary, poprzez modlitwę duchową, troskę o zachowanie miłości oraz pełne nadziei oczekiwanie zmiłowania i łaskowości Jezusa. List św. Judy jako je-

³⁰ Por. Mickiewicz, dz. cyt., s. 125.

dyny tekst w Biblii zawiera wyrażenie „najświętsza wiara” (Jud 20) i jako jedyny przedstawia taki obraz życia duchowego, w którym „najświętsza wiara” stanowi podstawę budowania samego siebie. Z pewnością sformułowanie to należy rozumieć przede wszystkim w kontekście działania Ducha Świętego³¹, w największym stopniu odpowiadającego za świętość Bożych dzieci, ale także w kontekście historycznym i kulturowym – to właśnie „najświętsza” wiara została tylko jeden raz przekazana ludziom (por. Jud 3).

Sformułowany w Liście św. Judy nakaz modlitwy (gr. proseuchomai) w Duchu Świętym, pilnowania (gr. tēreō) miłości Boga i oczekiwania (gr. prosdechomai) miłosierdzia od Jezusa Chrystusa³² zawiera wezwanie trynitarnie (Bóg Ojciec, Jezus i Duch Święty). Odniesiony jest do poszczególnych osób Trójcy Świętej, od której oczekiwać należy „budulca” dla uświęcającej wiary³³. Wiara bowiem stanowi czynnik uświęcający wspólnotę.

ROZTROPNE WSPIERANIE BLIŹNICH

Autor Listu św. Judy nie ogranicza się tylko do przedstawienia zagrożeń wobec autentycznej wiary i kwestii prawidłowej relacji do Boga. Wskazuje także na właściwą postawę wobec bliźnich – uważa, że każdy ma prawo do litości (gr. eleate) ze strony wszystkich wierzących. Ludziom, którzy są tylko posądzani (gr. diakrinomenous) przez innych, należy okazywać litość bez żadnych ograniczeń i ratować (gr. sōzete) ich „z ognia” (Jud 23). Kościół wszak udziela pełnego wsparcia ofiarom niesłusznych posądzeń, pomówień, oszczerstw, obmowy i plotek. Wobec innych zaś hagiograf nakazuje litość połączoną z obawą (gr. eleate en fobō). Wierzący bowiem winni mieć w nienawiści „nawet chiton zbrukany przez ciało” (Jud 23)³⁴. Ten fragment tekstu bardzo trudno jest zinterpretować. Autor z jednej strony nakazuje litość wobec każdego, kto może być niesprawiedliwie posądzony (o złe czyny), z drugiej zaś wymaga „miłosierdzia z bojaźnią” wobec tych, których plami choćby ślad grzechu czy niedoskonałości. Zalecana „obawa” ma zapewne chronić wierzącego, by okazując litość innym, nie narażał własnej duszy. Taki sposób postępowania jest dobrze umocowany w Ewangelii: „Cóż bowiem za korzyść odniesie człowiek, choćby cały świat zyskał, a na swojej duszy szkodę poniósł?” (Mt 16,26).

³¹ Por. D. A d a m c z y k, *Ostrzeżenie wyznawców Chrystusa w perspektywie kary dla bezbożnych na podstawie Listu Judy*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 16(2012), s. 29.

³² Por. W i l d e r, C h a r l e s, E a s l e y, dz. cyt., s. 234.

³³ Zob. H u n t, dz. cyt.

³⁴ Por. R o m a n i u k, J a n k o w s k i, S t a c h o w i a k, dz. cyt., s. 591n.

We wskazaniach dotyczących budowania Kościoła na fundamencie wiary hagiograf kieruje zatem uwagę także na współtworzące ową budowlę „żywe kamienie”, którym ludzie autentycznie wierzący winni okazywać litość (gr. *eleate*). Nakazuje bezwarunkowe miłosierdzie wobec tych, którzy zostali pochopnie posądzeni o naganne uczynki, wobec pozostałych zaś – miłosierdzie zaprawione obawą (gr. *en fobō*) przed nawet mimowolnym „popłamieniem szaty”, czyli na przykład przed narażeniem się na popełnienie grzechu powszedniego, który wprawdzie nie zagraża życiu duchowemu, ale należy się stanowczo przed nim bronić.

*

List św. Judy zawiera wiele bardzo ważnych myśli teologicznych, które ujawnia analiza krytyczna poszczególnych terminów obecnych w tekście. Najważniejszym z nich jest słowo „wiera”. Hagiograf podkreśla, że prawdziwa wiara została przekazana tylko jeden raz, ludziom świętym, i że należy nieustannie walczyć o jej przetrwanie oraz ją rozwijać (do-budowywać), strzegąc przed zafałszowaniem.

Jak wynika z naszych analiz, największe zagrożenie dla prawdziwej wiary stanowią według autora listu fałszywi nauczyciele, którzy szerzą błędną doktrynę, opartą na ich fantazjach i niezgodną ze słowem oraz wolą Boga. Postępują oni wbrew zasadom zdrowej moralności, ulegając żądzom, i usiłują nakłonić swoich słuchaczy do podobnego sposobu myślenia i działania. Stale narzekają i powodują rozłamy we wspólnocie Kościoła. Są bezbożni, przez swoje czyny sami zmierzają do zagłady, a także deprawują tych, których prowadzą.

W korpusie listu hagiograf nawiązuje do niektórych postaci biblijnych znanych z Pięcioksięgu Mojżesza: Kaina, Balaama, Koracha i Henocha. Przywołuje też przykłady z historii zbawienia świadczące o tym, że Bóg postępuje sprawiedliwie wobec wszystkich swoich stworzeń: konsekwencje nieposłuszeństwa Izraelitów, których Pan wyprowadził z niewoli egipskiej, oraz pierwotnego buntu aniołów, a także zniszczenie Sodomy, Gomory i sąsiednich miast. W ten sposób wykazuje, że niewiara stanowi przyczynę klęski duchowej. Należy dodać, że w ujęciu autora Listu św. Judy niewiara rozumiana jest nie tylko jako stan duchowy i mentalny – oznacza dokonywanie złych uczynków i propagowanie niegodziwych postaw. W myśl pouczenia zawartego w tekście wiara nie jest zatem tylko teorią i sposobem myślenia, ale bardzo konkretnym życiem, które stale bywa narażone na ataki, błędy i pokusy.

List zawiera jednak – co wykazaliśmy w naszych analizach – zachętę do budowania samych siebie w wierze. Nie można bowiem utwierdzać w wierze

drugiego człowieka, jeśli nie rozpocznie się od siebie. Budowanie autentycznej wiary oparte jest przede wszystkim na modlitwach, czułości i wewnętrznej nadziei na otrzymanie od Boga koniecznej łaski. Drugi ważny element procesu przekazywania i strzeżenia wiary stanowi budowanie bliźniego poprzez okazywanie mu miłosierdzia. Hagiograf nakazuje jednak zachowanie ostrożności w postępowaniu z ludźmi grzesznymi, gdyż mogą oni przyczynić się do popełnienia grzechu przez tego, kto z ma nimi kontakt.

List św. Judy wieńczy doksologia zawierająca teologiczne przesłanie: Bóg może człowieka „ustrzec od upadku i stawić wobec swej chwały bez zarzutu, w radości” (Jud 24).

BIBLIOGRAFIA / BIBLIOGRAPHY

- Adamczyk, Dariusz. “Ostrzeżenie wyznawców Chrystusa w perspektywie kary dla bezbożnych na podstawie Listu Judy.” In *Warszawskie Studia Pastoralne* 16 (2012): 21–32.
- Bauckham, Richard. *Jude, 2 Peter*. Dallas: Word Books, 1983.
- Chester, Andrew, and Ralph P. Martin. *The Theology of the Letters of James, Peter, and Jude*. New York: Cambridge University Press, 1994.
- Hunt, Michal. *The Letter of Saint Jude*. https://www.agapebiblestudy.com/Jude/The_Letter_of_Saint_Jude.htm.
- Mattingly, Gerard L. “Midrasz.” Translated by Tadeusz Mieszkowski. In *Encyklopedia biblijna*. Edited by Paul J. Achtemeier. Translated by Grzegorz Berny et al. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Vocatio, 1999.
- Mickiewicz, Franciszek. *List świętego Judy. Drugi List świętego Piotra*. Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2018.
- Nestle, Eberhard, Erwin Nestle, Barbara Aland, Kurt Aland, Roman Mazur, and Roman Bogacz, eds. *Nowy Testament grecki i polski. Novum Testamentum Graece et Polonicae*. Poznań: Pallottinum, 2017.
- Papieska Komisja Biblijna. *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*. <https://biblia.wiara.pl/doc/423151.interpretacja-pisma-swietego-w-kosciele>.
- Parchem, Marek. “Testament Mojżesza: Wprowadzenie oraz przekład z objaśnieniami.” *Collectanea Theologica* 76, no. 2 (2006): 79–103.
- Popowski, Remigiusz. *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu: Wydanie z pełną lokalizacją haseł, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych*. Warszawa: Vocatio, 1994.
- Reymond, Pierre. “List św. Judy.” In *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*. Edited by William Farmer, Sean McEvenue, Armadno Levoratti, and David Dungan. Polish edition by Waldemar Chrostowski, Tadeusz Mieszkowski, and Paweł Pachciarek. Warszawa: Verbinum, 2000.

- Romaniuk, Kazimierz, Augustyn Jankowski, and Lech Stachowiak. *Komentarz praktyczny do Nowego Testamentu*. Vol. 2. Poznań and Kraków: Pallottinum and Wydawnictwo Benedyktynów Tyniec, 1999.
- Szojda, Damian. "Listy katolickie." In *Wstęp do Pisma Świętego*. Vol. 3. *Wstęp do Nowego Testamentu*. Edited by Ryszard Rubinkiewicz. Poznań: Pallottinum, 1996.
- Szymanek, Edward. *Wykład Pisma Świętego Nowego Testamentu*. Poznań: Pallottinum, 1990.
- Wilder, Terry L., J. Daryl Charles, and Kendell Easley. *Faithful to the End: An Introduction to Hebrews Through Revelation*. Nashville: B&H Academic, 2007.
- Zbroja, Bogdan. "Biblijne 'szemranie.'" *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 58, no. 1 (2005): 29–42.
- . "'Sound Doctrine' as the Basis for Christian Unity in the Epistles." *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 70, no. 3 (2017): 205–21.

ABSTRAKT / ABSTRACT

Bogdan ZBROJA – Budować siebie i wspólnotę. Znaczenie wiary w Liście św. Judy
DOI 10.12887/33-2020-1-129-16

Artykuł koncentruje się na kwestii autentycznej wiary przedstawionej w Liście św. Judy. Hagiograf stwierdza, że prawdziwa wiara została przekazana ludziom świętym jeden raz i powinna być strzeżona i umacniana. Największe zagrożenie dla niej stanowią nauczyciele fałszu, którzy postępują niegodziwie, kierują się instynktem niczym zwierzęta i przekazują wiedzę opartą na własnych fantazjach. Autor Listu św. Judy porównuje ich postępowanie do czynów negatywnych postaci ze Starego Testamentu (takich, jak Kain, Balaam czy Korach). Ukazuje też obraz łatwowiernej wspólnoty Kościoła, do której zdołali wejść głosiciele błędnej nauki. W artykule omówione zostały zarówno przedstawione przez hagiografa niebezpieczeństwa, na które narażona jest prawdziwa wiara, jak i jego pouczenia, w jaki sposób należy ją chronić oraz budować (poprzez modlitwę, czuwanie i nadzieję na łaskę Bożą).

Słowa kluczowe: wiara, moralność, wspólnota wierzących, List św. Judy

Kontakt: Katedra Teologii i Informatyki Biblijnej, Instytut Nauk Biblijnych, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, ul. Siostry Faustyny 3, 30-420 Kraków
E-mail: bogdan.zbroja@upjp2.edu.pl
Tel. 604802939

Bogdan ZBROJA, Building Oneself and the Community: The Importance of Faith in the Epistle of St. Jude

DOI 10.12887/33-2020-1-129-16

The article focuses on the theme of faith in the Epistle of St. Jude. The hagiographer emphasizes the fact that the true faith was communicated only once, and as such it must be guarded and consolidated. According to the Epistle, the greatest threat to faith is posed by teachers of a false doctrine: the one based on their own 'fantasies.' Such teachers are compared to negative characters portrayed in the Old Testament (such as Cain, Balaam, and Korah), while the community of the Church they succeeded in penetrating is described as credulous. The article also discusses the threats to the true faith, as perceived by the hagiographer and his exhortations to protect it and to build oneself and the community through prayer, vigilance, and hope for God's grace.

Keywords: Faith, morality, community of believers, Epistle of St. Jude.

Contact: Chair of Theology and Computer Biblical Science, The Institute for Biblical Sciences, The Faculty of Theology, The Pontifical University of John Paul II, ul. Siostry Faustyny 3, 30-420 Cracow, Poland

E-mail: bogdan.zbroja@upjp2.edu.pl

Phone: + 48 604802939